

Uvodna reč urednica tematskog broja

Guest editors' introduction

Radna prava omogućavaju pojedincima obezbeđivanje sredstava za život dostojan čoveka, kao i priliku da, kroz rad, razvijaju svoju ličnost. Na stvaranje uslova za delotvorno ostvarivanje radnih prava utiču, između ostalog, i demografske pojave poput starenja stanovništva, nataliteta, migracija i obrazovne strukture stanovništva. Demografske pojave se, štaviše, danas svrstavaju u najvažnije činioce promena u svetu rada, „ruku pod ruku” s tehnološkim promenama, globalizacijom i klimatskim promenama (ILO 2017). Uvažavanje demografskih pojava prilikom pravnog uređivanja rada za drugog se, otud, pojavljuje kao preduslov za delotvorno ostvarivanje prava na rad i drugih radnih prava, posebno prava na pravičnu zaradu, dostojanstvo na radu i zaštitu od nezakonitog prestanka radnog odnosa, kao i kolektivnih radnih prava.

Recipročni uticaj postoji i između demografskih pojava i ostvarivanja prava na socijalnu sigurnost. Ovo, najpre, stoga što izgradnja i izmene sistema zaštite od socijalnih rizika pretpostavljaju produbljenu analizu karakteristika stanovništva koje će tu zaštitu uživati i finansirati (Dupeyroux et al. 2005). S druge strane, funkcionisanje sistema socijalne sigurnosti omogućava uvid u podatke od značaja za demografiju. Osim toga, slabljenje porodične solidarnosti naglašava nemoć privatne pomoći, kao nediferenciranog metoda zaštite od socijalnih rizika, dok neoliberalno snižavanje troškova za socijalnu zaštitu dodatno opterećuje žene porodičnim dužnostima kako prema deci, tako i prema odraslim licima zavisnim od tuđe nege i pomoći.

Nadalje, starenje stanovništva i tendencija produženja životnog veka relativizuju aleatornost, kao obeležje socijalnog rizika starosti (Pieters 2019), te utiču na pravnu afirmaciju novih socijalnih rizika, poput zavisnosti od tuđe nege i pomoći, i siromaštva.

Demografija je, dakle, tesno povezana s uređivanjem radnih odnosa i zaštite od socijalnih rizika, a što se, najpre, vidi kroz prepoznavanje i zakonsko uobličavanje potrebe starijih radnika za posebnom radnopravnom zaštitom, kao i potrebe za stvaranjem uslova za implementaciju koncepcija aktivnog starenja i međugeneracijske solidarnosti. Delotvorno ostvarivanje radnih prava pretpostavlja, naime, sprečavanje ukrštene diskriminacije mladih, kao i starih radnika (Zilli 2023), očuvanje radne sposobnosti i motivisanosti starijih radnika za rad, te potrebu da se mladim radnicima omogući da steknu radno iskustvo i napreduju u profesionalnoj karijeri. S tim u vezi, poslednjih godina se afirmiše i koncepcija korporativne dužnosti pažnje u pogledu poštovanja i zaštite ljudskih prava radnika, između ostalog, i u vezi s uvažavanjem potreba koje imaju određene starosne grupe (Stojković Zlatanović i Jovanović 2023).

Solidarnost između aktivnih i pasivnih članova društva, pritom, čini sisteme socijalne sigurnosti posebno osetljivim na demografske promene. To, naročito, vredi za starenje stanovništva i pad stope fertiliteta, što je, zajedno s porastom stope nezaposlenosti, skopčano s više ozbiljnih socijalnih i ekonomskih posledica, počevši od opterećivanja

budućih generacija značajnim finansijskim teretima (Kasagi 2020). To bi, po nekim mišljenjima, umesto solidarnosti, moglo uzrokovati sukob među generacijama, naročito u kontekstu ekonomske, finansijske i društvene krize (Cadiou, Genet i Guérin 2002). No, nezavisno od utemeljenosti ovog predviđanja, može se konstatovati da demografske pojave presudno utiču na održivost sistema socijalne sigurnosti, posebno kada počivaju na međugeneracijskoj solidarnosti i primeni tehnike repartitije. Profesorka Univerziteta u Kadisu (Španija) dr Tais Gerero Padron (*Thais Guerrero Padrón*), otud, u svom članku kritički preispituje zaštitu samozaposlenih lica za slučaj starosti, pošavši od činjenice da u većini evropskih država mnoga samozaposlena lica ne mogu da ostvare pravo na starosnu penziju, dok je visina penzija lica koja su stekla ovo pravo redovno niža od prosečnih penzija lica koja su radila u radnom odnosu. Ovo, pre svega, zbog uplate doprinosa koji su, zbog neredovnosti, promenljivosti i skromne visine primanja samozaposlenih lica, niži od doprinosa koje duguju zaposleni i njihovi poslodavci. Navedeni problem postaje posebno ozbiljan ako imamo u vidu ekspanziju nestandardnih i pojavu novih oblika rada. Oni radnicima (frilenserima, platformskim radnicima, ekonomski zavisnim samozaposlenim radnicima, lažnim samozaposlenim licima i dr.) neretko ne omogućavaju redovna i dovoljna primanja, niti razvoj profesionalne karijere, a što uvećava rizike siromaštva i socijalne isključenosti u starosti. Autorka, stoga, razmatra zaštitu „vulnerabilnih” grupa samozaposlenih lica, i to u svetlu potrebe da se obezbedi održivost penzijskih sistema i da se unapredi (tj. pruži odgovarajuća) zaštita samozaposlenim licima, a što je u većem broju država članica Evropske unije (EU) nedavno dovelo do različitih

zakonodavnih i strateških intervencija. Vispreno se zaključuje da bi, uz ove mere, države trebalo da identifikuju vidove samozapošljavanja koje bi u budućnosti trebalo podsticati, uz preusmeravanje ostalih kategorija samozaposlenih lica na zasnivanje (stabilnog) radnog odnosa. Isto vredi i za razvoj delotvornih programa celoživotnog učenja, te za unapređenje sindikalnog organizovanja samozaposlenih radnika.

Socijalnopravni položaj starijih osoba nalazi se i u fokusu istraživanja naučnog savetnika dr Hajrije Mujović i naučnog saradnika dr Ranka Sovilja iz Instituta društvenih nauka u Beogradu. Autori su analizirali izuzetno složeno pravno pitanje zdravstvene zaštite starijih osoba, s tim što iz njihovog članka nije izostalo ni sagledavanje odnosa medicinskog prava sa zdravstvenom politikom i drugim javnim politikama. U tom smislu, pravilno su identifikovane osnovne prepreke za delotvorno ostvarivanje prava starijih osoba na zdravstvenu zaštitu, posebno imajući u vidu kapacitete zdravstvenih sistema za pružanje kvalitetnih usluga ovim pacijentima i trend privatizacije pružanja zdravstvene zaštite. Osim toga, upozoreno je i na marginalizaciju starijih osoba, koja je paradoksalno prisutna u ovoj oblasti uprkos tendencijama starenja stanovništva i produženja životnog veka, kao i uprkos značaju koji pristup zdravstvenoj zaštiti ima za ovu kategoriju stanovništva (OIT 2013).

Pored radova posvećenih starijim osobama, tematskim brojem obuhvaćena su i dva rada koja se neposredno bave mladima i njihovim prelaskom iz sveta obrazovanja u svet rada. Mladi se, naime, suočavaju s nemalim teškoćama da pronađu i očuvaju zaposlenje, naročito zaposlenje koje odgovara njihovom obrazovanju, potrebama i interesovanjima. Pored nezaposlenosti, njihov položaj na

tržištu rada često odlikuju i podzaposlenost, rad za zaradu koja ne obezbeđuje dostojan životni standard i rad „na crno”. Negativna iskustva u vezi sa prelaskom mladih u svet rada, pritom, mogu imati za posledicu nesigurnost i socijalnu marginalizaciju ovih radnika u kasnijim fazama njihove profesionalne karijere, uključujući zapošljavanje na niskoplaćenim i drugim nekvalitetnim poslovima, a što neretko dovodi do siromaštva (ILO 2012). Na fragilnost položaja mladih prilikom stupanja u svet rada utiče više činilaca, uključujući neodgovarajuće obrazovanje i obuku, nepostojanje odgovarajućeg institucionalnog okvira koji bi ih usmeravao i podržavao prilikom izbora zanimanja i pronalaženja zaposlenja, te struktura tržišta rada koja otežava pronalaženje prvog zaposlenja (ILO 2012). Na to se nadovezuju i nedostatak iskustva i stereotipi o manjoj efikasnosti mladih u poređenju sa starijim radnicima, što poslodavce odvraća od zapošljavanja mladih, a mlade uvodi u začarani krug (Kovačević 2022).

Jedan od instrumenata koji mogu doprineti lakšoj integraciji i unapređenju položaja mladih na tržištu rada predstavljaju radne prakse, kojima je posvećen članak docentkinje Univerziteta u Miškolcu dr Bernadett Šolimoši Sekeres (*Bernadett Solymosi-Szekeres*). Autorka skreće pažnju na rizik zloupotrebe radnih praksi, posebno kada se one organizuju bez učešća i nadzora obrazovnih ustanova. To naročito podrazumeva rizik organizovanja prividnih radnih praksi, kao i obavljanje radnih praksi bez ili uz skromne naknade, što je praćeno i rizikom od radne eksploatacije. Ovi rizici prisutni su i u Mađarskoj, zbog čega su u članku detaljno razmotreni najvažniji radnopravni i socijalnopravni aspekti organizacije radnih praksi na otvorenom tržištu, kao i radnih praksi koje su deo

aktivne politike tržišta rada, uz ocenu usklađenosti mađarskog prava s pravom EU u ovoj oblasti. Autorka zaključuje da je pravni okvir za obavljanje radnih praksi u Mađarskoj složen, komplikovan i nekonzistentan, zbog čega čini i više umesnih predloga *de lege ferenda* za njegovo unapređenje. Vrednost ovih predloga ne zaustavlja se, međutim, na granicama ove države, već neki od njih mogu poslužiti i drugim zakonodavcima kao inspiracija ili model prilikom uređivanja tako delikatnog pravnog pitanja kakve su radne prakse.

Uključivanjem mladih na tržište rada bavi se i dr Milica Kovač Orlandić, docentkinja Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica, i to na primeru radnog angažovanja studenata. Posebna pažnja u ovom istraživanju posvećena je radnom angažovanju studenata bez zaključenja ugovora o radu, koje je praćeno rizicima „legislativne nesigurnosti”, diskriminacije na radu, lažnog samozapošljavanja, rada „na crno” i radne eksploatacije. Ti rizici ostavljaju „ožiljke” na profesionalnoj karijeri ovih radnika, pre svega u vidu veće verovatnoće da će u budućnosti imati teškoće da pronađu i očuvaju dostojanstveno zaposlenje. Autorka, stoga, argumentovano ukazuje na važnije prednosti i nedostatke studentskog rada (uključujući i rad na osnovu posebnog ugovora o obavljanju studentskih poslova), uz formulisanje korisnih predloga za priznavanje određenog minimalnog kataloga radnih prava studenata, između ostalog i radi postizanja međugeneracijske solidarnosti.

Koncepcija međugeneracijske solidarnosti može se sagledavati, između ostalog, i u svetlu činjenice da mnoge starije osobe svojim neplaćenim radom u domaćinstvu doprinose boljem usklađivanju profesionalnih i porodičnih dužnosti mladih radnika, baš kao što mnogi mladi

radnici neguju starije članove porodice zavisne od tuđe nege i pomoći. Stoga se kao poseban izazov u savremenom svetu rada pojavljuje usklađivanje profesionalnih i porodičnih dužnosti radnika, a što predstavlja i značajan istraživački problem u pravnoj i drugim naukama. Identifikovane izazove treba sagledati i iz perspektive načela rodne ravnopravnosti, jer je radno pravo tradicionalno koncipirano po modelu radnika muškog pola zaposlenog na neodređeno vreme i s punim radnim vremenom, bez dovoljnog uvažavanja potreba koje žene imaju kao učesnice na tržištu rada. Premda je primena feminističkog metoda uticala na formalno unapređenje radnopravnog položaja žena, one se i dalje neretko suočavaju s teškoćama prilikom pronalaženja i očuvanja zaposlenja, kao i napredovanja u profesionalnoj karijeri, između ostalog i zbog nesrazmerno velike opterećenosti porodičnim dužnostima. Savremeno pravo i javne politike su, otud, usmerene prevashodno na osnaživanje žena, ali često uz neopravdano zanemarivanje negativnih stereotipa s kojima se suočavaju muškarci s porodičnim dužnostima, kao i uloge muškaraca za postizanje (i negovanje) rodne ravnopravnosti (Kovačević 2023). Ova tema okupira i vanrednu profesorku Fakulteta za radne odnose Univerziteta u Kadisu dr Mariju Izabel Ribes Moreno (*Mª Isabel Ribes Moreno*), čiji je članak posvećen radnopravnim pravilima o podeli porodičnih dužnosti, kao i mehanizmima koji omogućavaju delotvornu primenu ovih pravnih dostignuća u praksi. Taj istraživački problem je razmatran na primeru Španije i usklađivanja tamošnjeg zakonodavstva s pravom EU u ovoj oblasti. U tom smislu, autorka detaljno razmatra merodavne izvore prava i identifikuje probleme koji ometaju njihovu primenu u praksi, uz osmišljavanje dragocenih predloga za

unapređenje pomirenja profesionalnog i porodičnog života radnika.

Utvrđivanju mesta, značaja i uloge prava na pomirenje profesionalnih s porodičnim dužnostima u sistemu prava EU, uz poseban osvrt na Direktivu 2019/1158, sve u kontekstu društvenih, ekonomskih i demografskih promena, naročito povećane participacije žena na tržištu rada, starenja stanovništva, kao i promena u strukturi porodice, posvećen je rad profesora Pravnog fakulteta „Justinijan Prvi“ Univerziteta „Sveti Ćirilo i Metodije“ u Skoplju dr Aleksandra Ristovskog i dr Todora Kalamatieva. Autori razmatraju promene uloga žena na tržištu rada i uloga muškaraca u porodičnom životu, primenjujući holistički pristup identifikaciji „roditeljskih prava“, kao i prava negovatelja u oblasti radnih odnosa. Ovde se posebno ukazuje na pristup uređivanju ovih pitanja u pravu EU, počev od posebne zaštite materinstva, te utvrđivanja prava zaposlenih očeva u vezi s rođenjem deteta, preko prava na roditeljsko odsustvo pripadnika oba pola, do priznavanja prava na odsustvo radi nege bolesnog člana porodice. Naročita pažnja je, pritom, posvećena praksi Evropskog suda pravde (Suda pravde EU), koja doprinosi uvažavanju novih okolnosti od značaja za obezbeđivanje ravnoteže rada i porodičnog života radnika oba pola.

Demografiju i radna prava tesno povezuje i potreba za obezbeđivanjem odgovarajuće radnopravne i socijalno-pravne zaštite migranata. Međunarodne migracije ne mogu se, naime, posmatrati samo u svetlu ekonomskih dobitaka i gubitaka zainteresovanih država, već ih prati i potreba pravne zaštite migranata i članova njihovih porodica. To vredi i za oblast zapošljavanja, jer se, u skladu s načelom teritorijalnosti, radno zakonodavstvo države porekla ne može

primeniti na domaće radnike koji rade ili traže zaposlenje van državnih granica, dok se na teritoriji države prijema suočavaju s rizicima diskriminacije i radne eksploatacije. Time se za radnike koji su primljeni na teritoriju druge države uspostavlja niz različitih migrantskih statusa, od kojih su neki izrazito prekarne. Pristup radnika migranata određenim pravima zavisi, naime, od države iz koje dolaze, dužine njihovog boravka na teritoriji države prijema, vrste odobrenja za boravak ili dozvole za rad koje im država izdaje, a u nekim slučajevima i od zanimanja i radnopravnog statusa migranata (Fudge 2014; Špadina 2012). Na to upozorava i rad dr Maria Reljanovića, naučnog saradnika Instituta za uporedno pravo u Beogradu, koji je posvećen pravnom položaju radnika migranata u Republici Srbiji. Autor, naime, polazi od postavke da je postojeći pravni režim zapošljavanja stranaca u Republici Srbiji zasnovan na koncepciji samodovoljnog tržišta rada, gde se radnici migranti pojavljuju krajnje izuzetno, najvećma kao subjekti privremenih ili cirkularnih migracija. Budući da je poslednjih godina naglo porastao broj radnika migranata i da je u 2023. godini usledila zakonodavna intervencija koja treba da olakša njihov pristup srpskom tržištu rada, autor preispituje novousvojena zakonska rešenja kako iz ugla potreba Republike Srbije i poslodavaca koji posluju na njenoj teritoriji, tako i iz ugla radnika migranata i članova njihovih porodica – od potrebe da se spreči neloyalna konkurencija na tržištu, do potrebe da se zaštiti dostojanstvo radnika migranata i spreči radna eksploatacija. U tom smislu je ukazano na neophodnost da se, pored noveliranja pravnih propisa, preduzimaju i druge (pravne i vanpravne) mere usmerene na sistematsko stvaranje uslova za održivo prihvatanje većeg broja radnika migranata, kao i za njihovu dugoročnu

integraciju na tržište rada, ali i u sve ostale sfere društva.

Pored članaka koji su fokusirani na pojedine kategorije radnika, tematski broj obuhvata i članke u kojima se analiziraju određeni radnopravni instituti, koji su, pritom, posebno osetljivi na demografske promene. Doktorand Univerziteta u Ljubljani i Univerziteta u Rijeci Andraž Bobovnik i vanredna profesorka Univerziteta u Ljubljani dr Valentina Franca su, tako, istraživali pitanje poželjnih načina uređivanja minimalne zarade u kontekstu starenja stanovništva, intenzivnih migracionih kretanja i pojave novih oblika rada u Republici Sloveniji. Njihovim člankom potcrtan je značaj minimalne zarade, kao osnovnog prava svih radnika, koje u ovoj državi, pored zaposlenih, uživaju i neke kategorije radnika s nestandardnim oblikom zaposlenja. Autori su nedvosmisleno pokazali da radno pravo treba da se prilagođava promenama u svetu rada, ali da to prilagođavanje ne sme imati za posledicu napuštanje ili ignorisanje osnovnih vrednosti koje se nalaze u srcu ove grane prava. To naročito uključuje vrednosti solidarnosti i socijalne pravde, koje su otelovljene, upravo, u tradicionalnim radnopravnim institutima kakva je i minimalna zarada. Istovremeno je kao poželjan način za određivanje minimalne zarade predložen socijalni dijalog, što je na fonu nedavno usvojene Direktive 2022/2041 o odgovarajućim minimalnim zaradama u Evropskoj uniji. Imajući u vidu nedavno stupanje ove direktive na snagu, članak profesorke France i doktoranda Bobovnika predstavlja lep doprinos razumevanju zaštite minimalne zarade i unapređenja kolektivnog pregovaranja u ovoj oblasti.

Budući da je radno pravo osetljivo, između ostalog, i na tehnološke promene, članak dr Helge Špadine, vanredne profesorke Pravnog fakulteta Univerziteta

J. J. Štrosmajera u Osijeku, posvećen je važnijim pravnim (i etičkim) nedoumicama koje prate uređivanje veštačke inteligencije u svetu rada. Premda bezmalo svi segmenti radnog odnosa – od zasnivanja do prestanka radnog odnosa – mogu biti automatizovani i digitalizovani (Bagari i Franca 2023), autorka usmerava pažnju ka korišćenju veštačke inteligencije u postupku zapošljavanja, posebno imajući u vidu činjenicu da korišćenje sistema veštačke inteligencije u svetu rada, samo po sebi, nije ni pozitivno ni negativno, već će uticaj zavisiti od vrste sistema veštačke inteligencije, načina njegove upotrebe i konteksta u kom se primenjuje, a što neizbežno uključuje i pravne (i etičke) norme u ovoj oblasti. U tom smislu, uočene su osnovne prednosti korišćenja veštačke inteligencije u postupku regrutovanja i izbora kandidata za zaposlenje: veća dostupnost poslova, naročito za određene marginalizovane grupe radnika; ekspeditivnost obrade prijave tražilaca zaposlenja; efikasno, kvalitetno i jeftino uparivanje tražilaca zaposlenja i odgovarajućih poslova; i rasterećenost zaposlenih u službama i agencijama za zapošljavanje. S druge strane, kao osnovni izazov primene veštačke inteligencije u postupku zapošljavanja kritički je preispitan rizik diskriminacije u slučaju (netransparentnog) algoritamskog odlučivanja o kandidatima za zaposlenje. Na tim osnovama artikulirani su korisni predlozi za obezbeđivanje inkluzivnog i prilagodljivog pravnog okvira, posebno imajući u vidu činjenicu da se veštačka inteligencija razvija prevashodno u komercijalne svrhe.

Upotreba veštačke inteligencije posebno pogoduje određenim kategorijama radnika, pre svega, zbog snižavanja potrebe za obavljanjem fizički zahtevnih radnih zadataka i ublažavanja rizika koji ugrožavaju bezbednost i zdravlje radnika

(Tiraboschi 2019). Ipak, korišćenje veštačke inteligencije nije ograničeno samo na određene kategorije radnika, ni na određeni sektor, profesiju ili oblik rada. Iako je tako, posebno delikatna pravna pitanja u vezi sa upotrebom veštačke inteligencije pojavljuju se u pogledu rada posredstvom onlajn platformi. U tematski broj časopisa je, stoga, uključen i članak koji su napisali naučni saradnik Instituta ekonomskih nauka dr Valentina Vukmirović, asistent Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu Željko Spasenić, i vanredni profesor ovog fakulteta dr Miloš Milosavljević. Istraživanje je zasnovano na bibliometrijskoj analizi naučnih članaka i studija o digitalnim radnim platformama, kao savremenim oblicima obavljanja ekonomske aktivnosti u tzv. gig odnosno platformskoj ekonomiji i *sui generis* formi privrednih subjekata koji deluju kao posrednici između pružalaca usluga i klijenata, a s ciljem ukazivanja na dinamiku objavljivanja naučnih radova i aktuelnost teme koja je granična za više povezanih društvenih nauka (nauke o upravljanju, ekonomije, prava, sociologije), ali i tehničkih nauka, s fokusom na IT sektor. Sa stanovišta nauke radnog prava, normativno uobličavanje platformskog rada zahteva sagledavanje i identifikaciju specifičnosti njegove pravne prirode, budući da je u pitanju forma radnog angažovanja koja je „na pola puta između standardnog podređenog rada za drugoga i nezavisnog rada u modelu samozapošljavanja” (Stojković Zlatanović i Ostojić 2021). S tim u vezi, autori sistematskim pregledom literature zaključuju da je većina radova u oblasti prava imala za cilj definisanje inovativnih pravnih mehanizama zaštite osnovnih radnih prava u uslovima ubrzanog razvoja digitalnih tehnologija.

Konačno, tematski broj obuhvata i dva osvrta. U prvom je dr Valentina Vukmirović prikazala koncepciju i sadržaj

međunarodne konferencije “*The Right to (Digital) Platform Work: Is Everybody Welcome on Board?*”, dok je u drugom profesorka Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu dr Milana Ljubičić predstavila monografiju *Ukrštena diskriminacija žena i devojčica sa invaliditetom i instrumenti za njihovo osnaživanje*.

Tematski broj „Demografske promene, radna prava i socijalna sigurnost: izazovi, izbori i mogućnosti”, dakle, pruža uvid u rezultate istraživanja više važnih pitanja koja tesno povezuju demografiju, radna prava i sisteme socijalne sigurnosti. Ona su izučena iz perspektive različitih grana prava – radno pravo, socijalno pravo, međunarodno radno pravo, medicinsko pravo odnosno zdravstveno pravo, pravo osiguranja, kao i uključivanjem primene empirijskih metoda u društvenim naukama, uz analizu i ukazivanje na pravac razvoja uređivanja predmetnih pitanja u budućnosti, posebno u kontekstu digitalne i zelene tranzicije. Po pozivu za dostavljanje radova za ovaj tematski broj pristigli su i radovi koju su navedenu problematiku razmatrali sa stanovišta drugih društvenih nauka – ekonomije, sociologije, demografije, kao i antropologije, pri čemu su mnogi od ovih radova pozitivno ocenjeni i prihvaćeni za objavljivanje u narednim brojevima časopisa *Stanovništvo*. U tom smislu, izražavamo žaljenje što, zbog standarda u vezi sa obimom tematskog broja, nije bilo mogućnosti da svi ovi radovi budu zajedno objavljeni. Ipak, verujemo da će i na ovaj način čitaocima biti omogućeno pravilno i potpuno sagledavanje uticaja demografskih promena na svet rada i socijalnu sigurnost, i to iz ugla pravne i drugih društvenih nauka.

Uvaženi autori i autorke ponudili su teorijske i praktične uvide u vezi sa uticajem demografskih promena na svet rada i sisteme socijalne sigurnosti u kontekstu

savremenih društvenih, političkih, ekonomskih i tehnoloških promena. Takođe, ukazano je i na važnije (pravne i druge) instrumente koji doprinose stvaranju uslova za delotvorno uživanje ekonomskih i socijalnih porava, i to u svim trima osnovnim fazama životnog ciklusa: fazi koja prethodi ulasku pojedinca na tržište rada, fazi profesionalne karijere, i fazi koja sledi po okončanju radnog veka (OIT 2013). Gostujuće urednice tematskog broja duguju najdublju zahvalnost svim autorima i autorkama za pokazani entuzijazam, za veliki trud i za sjajne radove kojima su obogatili ovu publikaciju. Kvalitetu objavljenih radova značajno su doprineli i ugledni recenzenti. Njihov veliki trud, kolegijalna predusretljivost i umesne i podsticajne sugestije bili su, malo je reći, dragoceni, na čemu im se i ovom prilikom najdublje zahvaljujemo. Najveću blagodarnost dugujemo uredniku časopisa *Stanovništvo* dr Vladimiru Nikitoviću na ukazanom poverenju i divnoj profesionalnoj prilici, kao i na nesebičnoj podršci i odličnim uslovima za rad koje nam je, zajedno sa svojim zamenikom dr Markom Galjakom, obezbedio prilikom osmišljavanja i pripreme ovog broja časopisa.

Ljubinka Kovačević¹

Sanja Stojković Zlatanović²

¹ Faculty of Law, University of Belgrade, Belgrade, Serbia

² Centre for Legal Research, Institute of Social Sciences, Belgrade, Serbia

Correspondence:

Sanja Stojković Zlatanović,
Institute of Social Sciences,
Kraljice Natalije 45, Belgrade, Serbia

Email:

sanjazlatanovic1@gmail.com

LITERATURA

- Bagari, S., & Franca, V. (2023). EU approach to the use of artificial intelligence in employment relationships. In D. B. Saripeke & V. Franca (Eds), *Digital and green transition: New perspectives on work organization* (pp. 137–160). Bursa: DORA Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Cadiou, L., Genet, J., & Guérin, J.L. (2002). Évolutions démographiques et marché du travail: des liens complexes parfois contradictoires. *Économie et statistique*, 355–356, 139–156.
- Dupeyroux, J. J., Borgetto, M., Lafore, R., & Ruellan, R. (2005). *Droit de la sécurité sociale* (15eme édition). Paris: Dalloz.
- Fudge, J. (2014). Making claims for migrant workers: Human rights and citizenship. *Citizenship Studies*, 18 (1), 29–45. <https://doi.org/10.1080/13621025.2014.865894>
- ILO (2017). *Inception report for the Global Commission on the Future of Work*. Geneva: International Labour Office. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_591502.pdf
- ILO (2012). *The youth employment crisis: Time for action*. International Labour Conference, 101st Session. Geneva: International Labour Office. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_175421.pdf
- Kasagi, E. (2020). Solidarity across generations from the perspective of comparative law: Reconfiguration of different types of solidarity in the context of an aging society. In E. Kasagi (Ed.), *Solidarity across generations. Comparative law perspectives* (pp. 3–34). Cham: Springer Nature. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50547-9_1
- Kovačević, Lj. (2023). Gender perspective of development of labour law. In G. Carapezza Figlia, Lj. Kovačević & E. Kristoffersson (Eds.), *Gender perspectives in private law* (pp. 105–127). Cham: Springer Nature. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14092-1_6
- Kovačević, Lj. (2022). Pojam radne prakse i pravni položaj praktikanata – važnija radnopravna pitanja. U J. S. Perović Vujačić (Ed.), *Sudski postupak – pravda i pravičnost. Zbornik radova 35. susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović. II tom* (pp. 585–634). Beograd: Kopaonička škola prirodnog prava – Slobodan Perović. <https://kopaonikschool.org/wp-content/uploads/2023/04/TOM-II-ZA-SAJT.pdf>
- OIT (2013). *L'emploi et la protection sociale face à la nouvelle donne démographique*. Conférence internationale du Travail, 102e session. Genève: Bureau international du Travail.
- Pieters, D. (2019). *Navigating social security options*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Stojković Zlatanović, S., & Jovanović, P. (2023). Workforce aging and decent work in the era of the digital economy – Towards a holistic public policy approach. *Stanovništvo*, 61(1), 53–68. <https://doi.org/10.2298/STNV230220001S>
- Stojković Zlatanović, S., & Ostojić, I. (2021). Labour law status of platform workers – Between autonomy and subordination. In M. Reljanović (Ed.), *Regional law review* (pp. 269–281). Belgrade, Pécs & Osijek: Institute of Comparative Law. https://doi.org/10.18485/iup_rlr.2021.2.ch16
- Špadina, H. (2012). *Radne migracije državljana trećih država u EU: pravni okvir, problemi i perspektive*. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. <https://repozitorij.ds.unios.hr/islandora/object/dsos:13/datastream/PDF/download>. Pristupljeno 10. oktobra 2023.
- Tiraboschi, M. (2019). *Labour law and welfare systems in an era of demographic, technological, and environmental changes*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Zilli, A. (2023). 'Non ho l'età': ageismo e gestione delle (diversità e) generazioni nel lavoro privato e pubblico. *Variazioni su Temi di Diritto del Lavoro*, 2, 327–342.

How to cite: Stojković Zlatanović, S., & Kovačević, Lj. (2023). Guest editors' introduction. *Stanovništvo*, 61(2), 1–8. <https://doi.org/10.59954/stnv.562>